

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ

Η Λατινική γλώσσα

1. Σε ποια γλωσσική οικογένεια ανήκει η Λατινική;

Η διάλεκτος αυτή, όπως και άλλες διάλεκτοι της αρχαίας Ιταλίας (π.χ. η Φαλισκική, και η Οσκο-ουμβρική), ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια.

2. Ποιες διαλέκτους της αρχαίας Ιταλίας γνωρίζετε;

Την Φαλισκική και την Οσκο-ουμβρική.

3. Πότε η λατινική υπερίσχυσε των άλλων διαλέκτων;

Η λατινική υπερίσχυσε των άλλων διαλέκτων με την επέκταση των Ρωμαίων σ' όλη την ιταλική χερσόνησο. Οι Ρωμαίοι, ενώ για όλες τις περιπτώσεις χρησιμοποιούσαν το εθνικό επίθετο «Ρωμαίος», για τη γλώσσα τους διατήρησαν το επίθετο «λατινική».

4. Πού οφείλονται οι ομοιότητες της Λατινικής με την Ελληνική;

Οι ομοιότητες της Λατινικής με την Ελληνική οφείλονται: 1. στην κοινή καταγωγή από την Ινδοευρωπαϊκή (π.χ. *duo-δύο*, *fero-φέρω*, *pater-πατήρ*), 2. στα πολιτιστικά και γλωσσικά δάνεια του ελληνικού αποικισμού στην κεντρική και κάτω Ιταλία, από τη Νεάπολη και την Κύμη μέχρι τη Σικελία, 3. στην κατάκτηση της ελληνικής Ανατολής από τους Ρωμαίους.

5. Τι γνωρίζετε για την καταγωγή του λατινικού αλφαβήτου;

Το πρώτο μεγάλο δάνειο των Ρωμαίων από τους Έλληνες ήταν το αλφάβητό τους: από την αποικία της Κύμης υιοθέτησαν τον 8ο / 7ο αι. π.Χ. μια παραλλαγή ελληνικού δυτικού αλφαβήτου. Συνεπώς το «λατινικό» αλφάβητο, που σήμερα έχει γίνει παγκόσμιο κτήμα, είναι στην πραγματικότητα ελληνικό.

6. Τι γνωρίζετε για την αρχέγονη Λατινική γλώσσα; Από πότε η Λατινική καλλιεργήθηκε συστηματικά και άρχισε να δίδει αξιόλογη λογοτεχνική παραγωγή;

Η αρχέγονη λατινική γλώσσα ήταν λιτή και αγροτική, ακριβώς όπως και ο λαός που τη χρησιμοποιούσε. Για τη χρονική περίοδο μέχρι τον 3ο αι. π.Χ. διαθέτουμε ελάχιστα γραπτά μνημεία χωρίς λογοτεχνική

αξία. Η συστηματική καλλιέργεια της Λατινικής και η παραγωγή αξιόλογων κειμένων έγινε μετά την ιστορική «συνάντηση» των Ρωμαίων με τους Έλληνες που πραγματοποιήθηκε το 240 π.Χ.

Η γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

7. Τι γνωρίζετε για τη γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

Η ρωμαϊκή λογοτεχνία δεν είναι αυτοφυής, όπως η αρχαία ελληνική λογοτεχνία. Είναι μια λογοτεχνία «παράγωγη» - η πρώτη στην Ευρώπη: γεννήθηκε υπό την επίδραση της ελληνικής γραμματείας. Το 240 π.Χ. θεωρείται η «γενέθλιος» χρονολογία της.

8. Ποιος ο ρόλος της ελληνικής γραμματείας στη γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

Στις ρίζες της ρωμαϊκής γραμματείας βρίσκεται ο πατέρας της ελληνικής λογοτεχνίας, ο Όμηρος, και ένα κορυφαίο ελληνικό είδος, το δράμα. Αυτές οι αρχέγονες συνθήκες γένεσης της ρωμαϊκής λογοτεχνίας θα αφήσουν ανεξάλειπτη τη σφραγίδα τους: η μετέπειτα συγγραφική παραγωγή των Ρωμαίων θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις ελληνικές πηγές.

9. Τι γνωρίζετε για τον Λίβιο Ανδρόνικο και τη συμβολή του στη γένεση της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

Ο Λίβιος Ανδρόνικος, ένας έλληνας αιχμάλωτος πολέμου από τον Τάραντα, οργανώνει το 240 π.Χ. στη Ρώμη παραστάσεις θεάτρου με ελληνικά έργα διασκευασμένα στα Λατινικά. Ο ίδιος μεταφράζει και την *Οδύσσεια* του Ομήρου χρησιμοποιώντας ένα εντόπιο μέτρο, τον «σατούρνιο» στίχο.

Εποχές της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας

10. Ποια είδους αξιολόγηση επικρατούσε παλαιότερα ως προς την οριοθέτηση των εποχών και περιόδων της ρωμαϊκής λογοτεχνίας και πώς κρίνεται αυτή σήμερα;

Στην οριοθέτηση των εποχών και περιόδων της ρωμαϊκής λογοτεχνίας επικρατούσε παλαιότερα μια «αριστοκρατική» αξιολόγηση: η λογοτεχνία διαιρούνταν σε «χρυσό αιώνα», «αργυρό αιώνα» κ.ο.κ. Η αντίληψη αυτή θεωρείται σήμερα αντιεπιστημονική, γιατί βέβαια σε κάθε εποχή εμφανίζονται ταυτόχρονα μεγάλα ταλέντα και ήσσονες λογοτέχνες.

11. Σε ποιες περιόδους διακρίνεται η ρωμαϊκή λογοτεχνία σύμφωνα με την περιγραφική διαίρεση;

- α) προκλασική ή αρχαϊκή εποχή (περ. ως το 100 π.Χ.)
- β) κλασική εποχή (περ. ως τον θάνατο του Αυγούστου, το 14 μ.Χ.)
- γ) μετακλασική εποχή (ως τα μέσα του 3ου αι. μ.Χ.)
- δ) Ύστερη Αρχαιότητα.

12. Σε ποιες περιόδους διακρίνεται η ρωμαϊκή λογοτεχνία σύμφωνα με ιστορικά κριτήρια;

- α) δημοκρατική (ως το 31 π.Χ., τη ναυμαχία του Ακτίου)
- β) αυγούστεια (ως το 14 μ.Χ.)

γ) (πρώιμη, μέση, ύστερη) **αυτοκρατορική εποχή**.

13. Πότε τοποθετείται το τέλος της αρχαίας ρωμαϊκής λογοτεχνίας ;

Σε κάθε περίπτωση το τέλος της αρχαίας ρωμαϊκής λογοτεχνίας τοποθετείται στον 6ο αι. μ.Χ., οπότε αρχίζει ο λατινικός Μεσαίωνας.

Γενικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

14. Να αναφέρετε συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.

α) η στενή συνάφεια της με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία.

β) η δημιουργική πρόσληψη (*imitatio*) και ο ανταγωνισμός (*aemulatio*) που συνδέει τον ρωμαίο λογοτέχνη με το ελληνικό πρότυπο.

γ) η ανάμειξη χρονικά διαφορετικών προτύπων.

δ) η ιδιόρρυθμη εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών.

ε) η αλλοίωση ή η μεταμόρφωση των ελληνικών ειδών ή η παραγωγή νέων ειδών.

στ) η προοδευτική εξειδίκευση του ρωμαίου λογοτέχνη σε στενότερο ειδολογικό εύρος.

ζ) έκφραση του ιδιαίτερου ιδεολογικού πλούτου της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.

15. Με ποιο τρόπο επαληθεύεται η στενή συνάφεια της ρωμαϊκής λογοτεχνίας με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία;

Η διαπίστωση ότι «*η Ελλάδα, ενώ κατακτήθηκε, κατέκτησε τον άγριο νικητή και εισήγαγε τις τέχνες στο αγροτικό Λάτιο*» (Οράτιος) επαληθεύεται πλήρως στον χώρο της λογοτεχνίας. Το ιδανικό της κατοχής των δύο γλωσσών και λογοτεχνιών (δηλ. της ελληνικής και της λατινικής: *utriusque linguae peritia*) ενσαρκώνεται σ' όλους τους ρωμαίους λογίους και λογοτέχνες, από τον Ναίβιο και τον Πλάυτο μέχρι τον Κλαυδιανό και τον Βοήθιο. Πλήθος ελληνικές λέξεις, και μαζί μ' αυτές και τα αντίστοιχα πολιτισμικά φορτία, μεταφέρονται και πολιτογραφούνται στο ρωμαϊκό λεξιλόγιο – και συχνά έτσι επιβιώνουν μέχρι σήμερα στις ρωμανικές γλώσσες. Τα ελληνικά πρότυπα γονιμοποιούν τα ρωμαϊκά ταλέντα: δίχως την αττική κωμωδία δε θα υπήρχε Πλάυτος ούτε ο Βεργίλιος χωρίς τον Όμηρο ούτε ο Οράτιος χωρίς τους αρχαϊκούς λυρικούς ή ο Σενέκας χωρίς την αττική τραγωδία.

16. Ποια είναι η σχέση του ρωμαίου λογοτέχνη με το ελληνικό πρότυπο;

Η σχέση του ρωμαίου λογοτέχνη με το ελληνικό πρότυπο είναι η δημιουργική **πρόσληψη** («*imitatio*») και ο **ανταγωνισμός** («*aemulatio*») που οδηγούν στην παραγωγή λόγιας και υψηλής λογοτεχνίας με προσωπικά χαρακτηριστικά. Πρόκειται επομένως για ένα δημιουργικό διάλογο της επιγονικής με την προγονική γραμματεία. Στους μετακλασικούς χρόνους, δίπλα στα μεγάλα

ελληνικά πρότυπα, τοποθετούνται και ρωμαϊκά: οι μεγάλοι λογοτέχνες της κλασικής Ρώμης, π.χ. ο Κικέρων και ο Βεργίλιος.

17. Για ποιο λόγο παρατηρείται ανάμειξη διαφορετικών χρονικά προτύπων στη ρωμαϊκή λογοτεχνία;

Επειδή η μεγάλη ανάπτυξη της ρωμαϊκής γραμματείας αρχίζει στα ελληνιστικά χρόνια, οι Ρωμαίοι απομιμούνται ταυτόχρονα ελληνιστικά, κλασικά και αρχαϊκά ελληνικά πρότυπα.

18. Να αναφέρετε μερικά παραδείγματα που αποδεικνύουν την ιδιόρρυθμη εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών, την αλλοίωση ή μεταμόρφωσή τους από τους Ρωμαίους.

Ως προς την ιδιόρρυθμη εξέλιξη παράδειγμα αποτελεί η κωμωδία - ο τελευταίος ώριμος καρπός των Ελλήνων - που γίνεται το πρώτο είδος που ωριμάζει στη Ρώμη, ενώ το έπος - ο πρώτος ώριμος καρπός των Ελλήνων - ωριμάζει τελευταίο. Παράδειγμα αλλοίωσης ή μεταμόρφωσης είναι η ρωμαϊκή ελεγεία που απέχει πάρα πολύ από την ελληνική ελεγεία, ενώ η σάτιρα είναι ένα σχεδόν νέο, καθαρά ρωμαϊκό, είδος.

19. Ποιες βασικές ιδέες που αποτελούν τον ιδεολογικό πλούτο της ρωμαϊκής κοινωνίας εκφράζονται στη ρωμαϊκή λογοτεχνία;

Εκτός από την αισθητική της αρτιότητα η ώριμη ρωμαϊκή λογοτεχνία εμπεριέχει και εκφράζει τον **ιδιάζοντα ιδεολογικό πλούτο** της ρωμαϊκής κοινωνίας: η προβολή των πάτριων ηθών («mors maiorum») και υποδειγμάτων («exempla»), η ρωμαϊκή πολιτεία («respublica»), θρησκεία («religio») και οικογένεια («familia»), αρετές όπως η ανδρεία («virtus»), η πίστη («fides»), η επιείκεια («clementia»), η σοφία («sapientia»), η σοβαρότητα («gravitas»), το κύρος («auctoritas» - «dignitas») κ.ά. αποτυπώνονται και προβάλλονται σε όλα τα λογοτεχνικά είδη και σ' όλες τις εποχές.

20. Ποια είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής λογοτεχνίας;

Η στιβαρότητα, η λογική και συντακτική οργάνωση, η τάση για λιτό, συγκεκριμένο και κατανοητό λόγο.

21. Ποια η κατάσταση της γλώσσας των Ρωμαίων προς τα τέλη της αρχαιότητας;

Προς τα τέλη της αρχαιότητας η γλώσσα των Ρωμαίων, μετά την ανάδειξη των φυσικών χαρακτηριστικών της και τον εμπλουτισμό τους με επίκτητα καλολογικά στοιχεία από τους προικισμένους χειριστές της έχει φθάσει σε ένα επίπεδο που την καθιστά κατάλληλη για την παγκόσμια πολιτισμική επικοινωνία. Η ευρύτατη χρήση της κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και του Ουμανισμού αποδεικνύει το βαθμό ωριμότητάς της.

Η εξέλιξη της ρωμαϊκής λογοτεχνίας

Κλασική εποχή

22. Ποια τα χαρακτηριστικά της λατινικής γλώσσας στην κλασική εποχή;

Η λατινική γλώσσα έχει τώρα πια διαμορφωθεί σε ένα όργανο κατάλληλο να διατυπώσει υψηλής τάξεως έντεχνο λόγο. Από το στάδιο της μαθητείας, των πειραματισμών και της πολυποίκιλης ανίχνευσης η λατινική λογοτεχνία προχωρεί σταθερά στη φάση της υψηλής δημιουργίας και της καλλιτεχνικής εκλέπτυνσης. Επιδιώκεται η αρμονική σύζευξη μορφής και περιεχομένου, πλασματικού και πραγματικού, καθώς και η εξειδίκευση και το βάθος. Η δημιουργική κατάκτηση των ελληνικών προτύπων ολοκληρώνεται προς κάθε κατεύθυνση. Τώρα ο ρωμαίος καλλιτέχνης πατά στέρεα στο πλούσιο έδαφός του και αποτολμά να ανταγωνιστεί με αποτελεσματικό τρόπο τους έλληνες κολοσσούς των ελληνιστικών, κλασικών και αρχαϊκών χρόνων.

23. Να αναφέρετε ρωμαίους λογοτέχνες, οι οποίοι δέχτηκαν επιρροές από Έλληνες λογοτέχνες των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων και τους οποίους οι πρώτοι ανταγωνίζονταν αποτελεσματικά.

Ο Κάτουλλος ανταγωνίζεται αποτελεσματικά τον Καλλίμαχο, ο Λουκρήτιος τον Εμπεδοκλή, ο Κικέρων τους αττικούς ρήτορες και φιλοσόφους, ο Βεργίλιος τον Θεόκριτο και τον Όμηρο, ο Οράτιος την αιολική ποίηση.

24. Να αναφέρετε τα δύο χρονικά τμήματα στα οποία διαιρείται η κλασική εποχή της ρωμαϊκής λογοτεχνίας.

Εάν θεωρήσουμε ως συμβατικό πέρας της εποχής αυτής τον θάνατο (14 μ.Χ.) του Οκταβιανού Αυγούστου -μιας μορφής που σημάδεψε όχι μόνο την ιστορία αλλά και τα γράμματα-, η περίοδος εμφανίζει δύο περίπου ίσα χρονικά τμήματα: στο πρώτο, που φθάνει περίπου ως το 40 π.Χ., δεσπάζει ο λαμπερός κικερώνειος λόγος και ανθεί κυρίως η πεζογραφία. στο δεύτερο, γνωστό παγκοσμίως με τον όρο «αυγούστειοι χρόνοι», παίρνει τη σκυτάλη η υψηλή ποίηση.

25. Τι γνωρίζετε για το «Κίνημα των Νεωτέρων»;

Χαρακτηριστική για την εποχή αυτή είναι επίσης η λογοτεχνική αναγέννηση που σηματοδοτεί από το «κίνημα των Νεωτέρων»: μεταφυτεύεται στη Ρώμη το «μοντερνιστικό» ρεύμα της λογοτεχνικής σχολής του Καλλιμάχου. Οι «νεωτερικοί» ποιητές δημιουργούν πολύ καλοδουλεμένα ποιήματα, τα οποία διακρίνονται για τη συντομία τους, το σκοτεινό και υπαινικτικό ύφος, την εκλέπτυνση και τη λογιότητα. Πρόκειται για λυρική και ελεγειακή ποίηση, επύλλια και επιγράμματα.

26. Τι συμβαίνει μετά τον θάνατο του Αυγούστου;

Με τον θάνατο του Αυγούστου ολοκληρώνεται όχι μόνο μια σημαντική πολιτική περίοδος αλλά και ένα βασικό κεφάλαιο της ρωμαϊκής γραμματείας. Η πρόσληψη του ελληνισμού έχει συντελεσθεί και

η Ρώμη διαθέτει τους δικούς της «κλασικούς». Αρχίζει ο επιγονισμός και οι εσωστρεφείς αναγεννήσεις κάτι που δεν συνεπάγεται βέβαια απαραίτητα και έκπτωση της ποιότητας ή απουσία ταλέντων.

α. Οι χρόνοι του Κικέρωνα

- 27. Να αναφέρετε τα γενικά χαρακτηριστικά τόσο της εποχής του Κικέρωνα όσο και του Ρωμαίου λογοτέχνη της ίδιας περιόδου.**

Η δικτατορία του Σύλλα (82-79 π.Χ.) και η δολοφονία (44 π.Χ.) της κυρίαρχης πολιτικής μορφής των χρόνων αυτών, του Ιουλίου Καίσαρα, οριοθετούν μία περίοδο γεμάτη εξωτερικές κατακτήσεις, κυρίως όμως εξοντωτικές έριδες για την εξουσία, ένα κλίμα που δημιουργεί ταυτόχρονα κεντρομόλες και φυγόκεντρες γραμματειακές τάσεις, αρχικά στο χώρο της πεζογραφίας. Ο Ρωμαίος λογοτέχνης, έχοντας κατακτήσει την εθνική του αυτοσυνειδησία, επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στη ρωμαϊκή ιστορία, παρελθούσα και σύγχρονη, στη γλώσσα και τη γραμματεία, το δίκαιο και τον πολιτισμό του. Η έντονη συμμετοχή του στα εσωτερικά τεκταινόμενα αποτυπώνεται σε ρητορικούς λόγους προσανατολισμένους στα πρότυπα των αττικών ρητόρων. Ταυτόχρονα η απογοήτευση τον ωθεί προς μία φιλοσοφική φυγή από την πραγματικότητα: με υπόστρωμα ελληνικές φιλοσοφικές προσλήψεις εμβαθύνει σε χώρους θεολογικής, κοσμολογικής, ανθρωπολογικής και κυρίως πολιτικής σκέψης με κέντρο αναφοράς πάντοτε τη Ρώμη. Ο φιλοσοφικός και πολιτικός στοχασμός αυτονομεί τον διανοούμενο λογοτέχνη (που είναι συχνά ταυτόχρονα και στρατιωτικός και πολιτικός) από τα ελληνικά πρότυπα και τον οδηγεί σε προσωπικές επιλογές και κατακτήσεις.

- 28. Να αναφέρετε τα ρητορικά έργα του κορυφαίου εκπροσώπου της πεζογραφίας, του Μάρκου Τύλλιου Κικέρωνα (106-44 π.Χ.).**

Έγραψε πάνω από εκατό λόγους, από τους οποίους σώζονται περίπου οι μισοί (περίφημοι είναι π.χ. οι τρεις «καισαρικοί», οι τέσσερις «κατιλινικοί» και οι δεκατέσσερις «φιλιππικοί» του) και έχουν περιεχόμενο πολιτικό ή δικανικό.

- 29. Από πού αντλούμε πληροφορίες για την πολύπτυχη προσωπικότητα του Κικέρωνα και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου γραφής του, τα οποία τον εντάσσουν στον παρνασό των αθανάτων της παγκόσμιας λογοτεχνίας;**

Η πολύπτυχη προσωπικότητά του έχει ανάγλυφα αποτυπωθεί στις περίπου 800 επιστολές των τεσσάρων επιστολογραφικών συλλογών που συγκεντρώθηκαν και δημοσιεύτηκαν μετά το θάνατό του. Τα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου γραφής του είναι η καθαρότητα της έκφρασης, η κομψότητα και η καλλιέργεια, η ζωηρότητα και το υφολογικό του ύψος.

- 30. Ποια στοιχεία αποδεικνύουν την άποψη που υπήρχε ήδη στα χρόνια του Κοϊντιλιανού (1ος αι. μ.Χ.) σύμφωνα με την οποία ο Βάρων (116-27 π.Χ.) ήταν «ο πιο καλλιεργημένος ανάμεσα στους Ρωμαίους και ο καλύτερος γνώστης της λατινικής γλώσσας και όλης της αρχαιότητας»;**
- Έγραψε πάνω από 600 βιβλία σχετικά με τη ρωμαϊκή και παγκόσμια ιστορία, τη θρησκεία, τον πολιτισμό, τις καλές τέχνες, το θέατρο, τους νόμους, την παιδαγωγική, τις επιστήμες, τη γλώσσα, τη γεωργία. Πρόκειται για ένα σπάνιο και εκπληκτικό συνδυασμό εγκυκλοπαιδιστή, γραμματολόγου, γραμματικού, αρχαιοδίφη - ιστορικού, νομομαθούς, τεχνοκρίτη και φιλοσόφου, που, έχοντας στο νου του μόνο τη Ρώμη και τους Ρωμαίους, κατέθεσε μια πλούσια παρακαταθήκη στο θησαυροφυλάκιο της λατινικής γραμματείας.
- 31. Να αναφέρετε τους τρεις ιστοριογράφους των χρόνων του Κικέρωνα και το είδος της ιστοριογραφίας στο οποίο εξειδικεύεται και διαπρέπει ο καθένας.**
- Ο Ιούλιος Καίσαρας διαπρέπει στη συγγραφή *απομνημονευμάτων*: στρατιωτικές αναμνήσεις διατυπωμένες σε καθαρά και λιτά Λατινικά, σε ύφος που ανακαλεί τον Ξενοφώντα. Ο Κορνήλιος Νέπωτας, ο φίλος του Κικέρωνα και του Κάτουλλου, εγκαινιάζει στη Ρώμη την *ιστορική βιογραφία*: έγραψε περίπου 25 βιογραφίες διάσημων Ελλήνων και Ρωμαίων, κυρίως στρατηγών. Ο Σαλλούστιος Κρίσπος –ο «πρώτος στη ρωμαϊκή ιστορία», όπως τον χαρακτηρίζει ο Μαρτιάλης– μεταφέρει στη ρωμαϊκή λογοτεχνία τη θουκυδίδεια ιστοριογραφία ή καλύτερα την *ιστορική μονογραφία* (Περίφημο είναι το έργο *Η συνωμοσία του Κατιλίνα*).
- 32. Τι είδους ποίηση αντιπροσωπεύει ο ποιητής Βαλέριος Κάτουλλος (84-54 π.Χ.) και ποια ήταν η πηγή της έμπνευσής του;**
- Η λυρική και επιγραμματική ποίηση βρίσκει τώρα στα 116 έξοχα ποιήματα του Κάτουλλου την πρώτη κορυφαία ρωμαϊκή εκπροσώπησή της. Πηγή της έμπνευσης του Κάτουλλου, αλλά και του πόθου και του πόνου του, είναι η άγνωστη κοπέλα που ονομάζει Λεσβία. Η Λεσβία έγινε μέσα από την περιπαθή ποίηση του Κάτουλλου αιώνιο σύμβολο ερωτικής ποιητικής έμπνευσης.
- 33. Ποιος ο τίτλος και ποιο το θέμα του σκοτεινού φιλοσοφικού έπους που έγραψε ο επικούρειος επαναστάτης ποιητής Λουκρήτιος (96-53 π.Χ.);**
- Για τη φύση των πραγμάτων (De rerum natura)*. Το εκτενές αυτό ποίημα που έχει κοσμολογικό περιεχόμενο είναι ένα κήρυγμα κατά της δεισιδαιμονίας, του φόβου του θανάτου και της μεταφυσικής καταπίεσης, ένας ύμνος του Έρωτα και της Αφροδίτης.
- 34. Το σατιρικό έργο του Βάρωνα: Ποια είναι η διαφορετική οπτική του σε σχέση με τους άλλους ποιητές της εποχής του;**
- Διαφορετικά από τον απαισιόδοξο ερωτικό Κάτουλλο και τον επαναστάτη υλιστή Λουκρήτιο, ο πολυγραφότατος Βάρων διακωμωδεί και σχολιάζει τα πάντα στις ψυχαγωγικές και διδακτικές του

Μενίππειες σάτιρες (Saturnae Menippeae: εκατόν πενήντα βιβλία!), όπου συνδυάζεται αρμονικά ο ποιητικός με τον πεζό λόγο.

β. Αυγούστειοι χρόνοι

35. Ποιοι και γιατί υποστηρίζουν οικονομικά τα κορυφαία ταλέντα της εποχής τού Αυγούστου;

Ο Αύγουστος και ο Μαικήνας υποστηρίζουν οικονομικά και συσπειρώνουν σε λογοτεχνικούς κύκλους κορυφαία ταλέντα («πατρωνεία»), με την άμεση ή έμμεση απαίτηση στράτευσης στο ιδεολογικό πρόγραμμα του Αυγούστου, το οποίο προβαλλόταν ως επιστροφή στο «*mos maiorum*» και ανασυγκρότηση του κατεστραμμένου από τους εμφύλιους πολέμους κράτους.

36. Να αναφέρετε ονομαστικά τους πέντε μεγάλους ποιητές των χρόνων του Αυγούστου και το ποιητικό είδος στο οποίο επιδίδονται και διαπρέπουν.

Βεργίλιος, Οράτιος, Τίβουλλος, Προπέρτιος, Οβίδιος. Οι πέντε ποιητές συνδέονται με δεσμούς εσωτερικής ποιητικής υφής και εξωτερικής φιλίας, όμως δεν επιδίδονται στα ίδια ποιητικά γένη: ο Βεργίλιος είναι ο ποιητής του ηρωικού και διδακτικού έπους και του ποιμενικού ειδυλλίου, ο Οράτιος εκπροσωπεί τη λυρική δημιουργία, ενώ οι τρεις άλλοι καλλιεργούν κυρίως την ελεγεία.

37. Για ποιο λόγο ο Πόπλιος Βεργίλιος Μάρων (70-19 π.Χ.) θεωρείται ο «εθνικός» ποιητής των Ρωμαίων;

Ο Πόπλιος Βεργίλιος Μάρων (70-19 π.Χ.) είναι αναμφίβολα ο «εθνικός ποιητής» των Ρωμαίων: η *Αινειάδα* του (*Aeneis*), που αποτελεί ίσως το «πιο κλασικό έργο όχι μόνο της ρωμαϊκής αλλά και ολόκληρης της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας», είναι ένας πολύπλοκος και πολυδιάστατος συνδυασμός της *Οδύσσειας* και της *Ιλιάδας* σε καλλιμαχικές διαστάσεις και αναγνωρίστηκε εξ αρχής ως το εθνικό έπος των Ρωμαίων. Θέμα του έργου είναι η αναχώρηση του Αινεία –του μυθικού γενάρχη των Ρωμαίων– από την Τροία, οι περιπλανήσεις του και η εγκατάστασή του στο Λάτιο.

38. Ποιο είναι το λογοτεχνικό πρότυπο του Βεργιλίου στη συγγραφή των «Γεωργικών» και των «Εκλογών» του και ποια η επίδρασή του στους νεότερους λογοτέχνες;

Λογοτεχνικό πρότυπο των *Εκλογών* είναι ο ελληνιστικός Θεόκριτος (*Ειδύλλια*), ενώ των *Γεωργικών* ο αρχαϊκός Ησίοδος (*Έργα και ημέραι*). Τα *Γεωργικά* υπηρετούν σαφώς την πρόθεση του Αυγούστου για ενίσχυση της υπαίθρου. Η παρουσία του Βεργιλίου διαπιστώνεται πληθωρική στην Ύστερη Αρχαιότητα, το Μεσαίωνα και τους Νεότερους Χρόνους: αντιγράφεται και σχολιάζεται εκτενώς, μεταφράζεται επανειλημμένα και γίνεται πηγή και πρότυπο αναρίθμητων λογοτεχνών, από τον Αυγουστίνο μέχρι τον Δάντη και τον Πετράρχη, τον Σίλλερ και τον Πούσκιν.

39. Για ποιο λόγο ο Κόϊντος Οράτιος Φλάκκος (65 π.Χ. - 8 μ.Χ.) καυχήταν ότι «πρώτος αυτός μετέφερε το αιολικό άσμα» στη Ρώμη;

Έχοντας σπουδάσει στην Αθήνα δημιουργεί τις *Επωδούς (Erodi)* με πρότυπο τον ιαμβογράφο Αρχίλοχο και τις *Ωδές (Carmina)* με πρότυπα τους λυρικούς Αλκαίο, Ανακρέοντα, Πίνδαρο, Σαπφώ κ.ά.

40. Ποιου ποιητικού είδους θεωρείται «ευρετής» ο Οράτιος;

Του είδους της ποιητικής επιστολής (*Epistulae*) διάσημη είναι η τεχνοκριτική επιστολή 2,3, η γνωστή ως *Ποιητική Τέχνη: (Ars Poetica)*.

41. Ποιας αναγνώρισης έτυχε ο Οράτιος από τους σύγχρονούς του;

Το μεγαλείο του λυρισμού του Οράτιου αναγνωρίσθηκε ήδη από τους συγχρόνους του, αφού σ' αυτόν ανέθεσε ο Αύγουστος τη σύνθεση του *Ύμνου της Εκατονταετίας (Carmen saeculare)* για την επίσημη έναρξη της «*rax Augusta*» το 17 π.Χ. Τα ευάριθμα και σύντομα ποιήματα του Οράτιου, καίτοι συχνά αρκετά δυσνόητα, αποτελούν κομψοτεχνήματα ποιητικής μικροτεχνίας.

42. Να αναφέρετε την τριάδα των ρωμαίων ελεγειακών ποιητών και τα βασικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής ελεγείας.

Η τριάδα των κορυφαίων ρωμαίων ελεγειακών, του Τίβουλλου (περ. 50-19 π.Χ.), του Προπέρτιου (περ. 50 - γέννηση Χριστού) και του Οβίδιου (43 π.Χ. - 17 μ.Χ.), μεταμόρφωσε πλήρως την ελληνική ελεγεία. Ο πιο καθαρός και κομψός από όλους είναι ο Τίβουλλος. ο πιο πρωτότυπος, σκοτεινός και σύγχρονος ο Προπέρτιος. Ο πιο πνευματώδης και ελευθερόστομος ο Οβίδιος. Και οι τρεις εμπνέονται από τη «*λεπταλέη Μούσα*» και από τις αγαπημένες τους που αναφέρονται με ψευδώνυμο (ο Τίβουλλος από τη Δηλία και τη Νέμεση, ο Προπέρτιος από την Κυνθία, ο Οβίδιος από την Κόριννα). Στην κεντρική θεματολογία της «ερωτικής στράτευσης» συνδυάζεται η λογοτεχνική σύμβαση και το γνήσιο βίωμα. Με τους τρεις αυτούς ποιητές η ελεγεία οδηγήθηκε σε τέτοιο ύψος, ώστε δίκαια μετά από περίπου εκατό χρόνια ο Κοϊντιλιανός να καυχιέται: «*και στην ελεγεία ακόμη προκαλούμε τους Έλληνες*».

43. Να αναφέρετε και τα άλλα ποιητικά είδη, πλην της ελεγείας, που επινόησε και καλλιέργησε ο Οβίδιος.

Ο Οβίδιος επιπλέον επινόησε και καλλιέργησε νέα ποιητικά είδη: την πλαστή ποιητική μυθολογική επιστολή (*Ηρωίδες: Heroïdes*), το καλλωπιστικό έπος (*Καλλυντικά του προσώπου: Medicamina faciei*), το «αιτιολογικό» εορτολόγιο (*Fasti*) και την ποίηση της εξορίας (*Θλιβερά: Tristia* και *Επιστολές από τον Πόντο: Epistulae ex Ponto*). Ο ίδιος, αξιοποιώντας ελληνικά πρότυπα, δημιούργησε μια μυθολογική *Αντι-Αινειάδα*, τις *Μεταμορφώσεις (Metamorphoseon libri)*: πρόκειται για ένα έπος 15 βιβλίων και 12.000 στίχων, ένα καλλιτεχνικό μωσαϊκό περίπου 250 μυθολογικών ψηφίδων, με στοιχεία από την ιστορία, την ελεγεία, τη ρητορεία, την τραγωδία, το επύλλιο, την παρωδία και τη φιλοσοφία. Κοινό χαρακτηριστικό των μύθων είναι η μεταμόρφωση των ηρώων. Οι

Μεταμορφώσεις, παρά την έκτασή τους, διαβάζονται ευχάριστα χάρις στην ελκυστική έκφραση και στο ποικίλο και ευχάριστο περιεχόμενό τους.

44. Ποια η βασική διαφορά ανάμεσα στο ιστορικό έργο του Βεργιλίου και σ' αυτό του Τίτου Λίβιου;

Εάν η *Αινειάδα* του Βεργιλίου αποτελεί μια ποιητική καταγραφή των ιστορικών καταβολών και πεπρωμένων της Ρώμης, ο Τίτος Λίβιος (59 π.Χ - 17 μ.Χ.) ανέλαβε και διεκπεραίωσε την κορυφαία πεζογραφική παρουσίαση της ιστορικής διαδρομής της «αιώνιας Πόλης» από την ίδρυσή της (γι' αυτό και το έργο τιτλοφορούνταν *Ab urbe condita*) ως το 9 π.Χ. σε 142 βιβλία. Έννοιες όπως το «*mos maiorum*», η «*pietas*», η «*virtus*» είναι κεντρικά νήματα που διατρέχουν τη ρητορική και τραγική ιστοριογραφία του.

45. Για ποιον λόγο αξίζει να γίνει αναφορά στον επιστήμονα-λογοτέχνη της εποχής του Αυγούστου, τον Βιτρούβιο;

Στον χώρο της αυγούστειας πεζογραφίας αξίζει να αναφερθεί επίσης και ο επιστήμονας λογοτέχνης Βιτρούβιος με το εξειδικευμένο σύγγραμμά του *Για την αρχιτεκτονική (De architectura)*, που αποδεικνύει τις προχωρημένες αρχιτεκτονικές γνώσεις και ευαισθησίες της εποχής.